

Alda, félag um sjálfbærni og lýðræði

Umsögn um frumvarp til laga um breytingu á sveitarstjórnarlögum nr. 138/2011

(Þingskjal 270 – 258. mál)

Alda, félag um sjálfbærni og lýðræði, fagnar þeim breytingartillögum við sveitarstjórnarlögin sem fram koma í frumvarpinu, en minnir jafnframt á nauðsyn þess að ganga lengra í lýðræðisátt, sbr. umsögn félagsins um frumvarp til sveitarstjórnarlaga sem send var samgöngunefnd 30. maí 2011 (fylgiskjal).

Alda tekur undir þau sjónarmið, sem fram koma í frumvarpinu og meðfylgjandi greinargerð, að höfuðmáli skiptir að efla og bæta þátttöku almennings í ákvarðanatöku sem varðar stjórn sameiginlegra mála og almannaheill, ekki síst á sveitarstjórnarstigi. Slíkar ákvarðanir má ekki eftirláta fámennum hópi sem ræður ráðum sínum í skjóli fyrir almenningi.

Til að þessi markmið verði meira en orðin tóm þarf að opna almenningi skilvirka farvegi til að eiga hlutdeild í ákvarðanatökunni. Ekki er hægt að ætlast til þess að almenningur sýni sameiginlegum málum lifandi áhuga ef alla tíð er ljóst að stjórnvöldum er í lófa lagið að stinga niðurstöðunni úr samráðs- og þátttökuferlum undir stól.

Af þessum sökum verður ekki við það unað að niðurstöður úr samráðsferlum borgaranna á borð við borgarafundi, íbúáþing og íbúakosningar verði einvörðungu ráðgefandi. Rannsóknir hafa sýnt að vitneskjan um slíkt hefur afar letjandi áhrif á íbúana og afbakar þar með þátttökuferlið í heild sinni. Sé það aftur á móti ljóst allt frá upphafi að niðurstöður þátttökuferlis séu bindandi hefur það hvetjandi áhrif á íbúana, stuðlar að aukinni meðvitund þeirra um sameiginleg mál, eflir skilning þeirra á almannahag og bætir þar með framkvæmd lýðræðisins. Þannig verða einstaklingarnir færari um að gangast við skyldum sínum sem þeir virku þegnar í lýðræðisþjóðfélagi sem þeim er ætlað að vera, til dæmis ef marka má nýlegar námskrár grunn- og framhaldsskóla.

Alda ítrekar í þessu sambandi ábendingu, sem félagið gerði við frumvarp til sveitarstjórnarlaga á sl. ári, þess efnis að bætt verði við ákvæði um að heimilt sé að velja allt að þriðjung sveitarstjórnarmanna með slembivali úr kjörskrá að loknum sveitarstjórnarkosningum. Nýleg dæmi um slembivalsspjng og val á fulltrúum með slembivali, t.d. í Bresku-Kólumbíu, benda til þess að sú leið reynist vel til þess að dýpka lýðræðið. Með þeirri leið veljist einstaklingar sem tilheyra þjóðfélagshópum sem hingað til hafa ekki átt þátt í sameiginlegum ákvarðanatökum nema að litlu leyti; slembivalfulltrúar eru líklegri til að líta á sig sem fulltrúa heildarinnar og sækja umboð sitt beint til allra kjósenda.

Jafnframt telur Alda telur ríka ástæðu til að lögin rúmi heimild fyrir því að fjárhagsáætlun sveitarfélags sé ákvörðuð í lýðræðislegu þátttökuferli borgaranna sambærilegu því sem tíðkað er í Porto Alegre í Brasilíu og víðar. Þar er fjárhagsáætlunin ákvörðuð í opnu ferli

íbúanna sem móta og vinna áætlunina í sameiningu. Settar verði leiðbeinandi reglur af hálfu innanríkisráðuneytisins um það ferli, s.s. um kosningu fulltrúa, um aðgengi að gögnum, sérfræðiaðstoð og annað sem við á.

Athugasemdir við einstakar greinar laganna:

1. gr.

Alda tekur undir þau sjónarmið sem búa að baki þessari grein og koma fram í greinargerð. Augljóst er að fjölgun fulltrúa í sveitarstjórnnum eflir lýðræðið og færir valdið nær íbúunum.

2. gr.

Alda fagnar þessari grein en bendir þó á að ekki er nauðsynlegt að gera ráð fyrir því að ályktanir borgarafunda séu afsprengi atkvæðagreiðslna – þær geta fullt eins orðið til við samráð og samræðu sem lýkur með samhljóða ákvörðun (e. *consensus*). Alda minnir á að ákvarðanir sem eru teknar beint af íbúum eru æðri ákvörðunum fulltrúa þeirra. Valdið er almennings nema í þeim tilfellum þar sem almenningur færir fulltrúum þau til umsjónar. Þegar boðað hefur verið til borgarafundar hefur almenningur kallað beint til sín valdið frá fulltrúunum. Borgarafundur getur sjálfur ákveðið með meirihluta atkvæða að niðurstaða hans sé ekki bindandi.

3. gr.

Alda fagnar þessari grein.

4. gr.

Alda tekur undir þau sjónarmið sem fram koma í þessari grein en minnir jafnframt á mikilvægi borgarafunda og íbúþinga sem vettvangs fyrir samráð og þátttöku.

5. gr.

Alda fagnar þessari grein, enda er hún til þess fallin að (1) koma í veg fyrir að sveitarstjórnir geti dregið úr hömlu að bregðast við kröfum íbúanna um að virkja þátttökuferli, (2) gera þátttökuferlin nærtækari og raunhæfari en ella. Ákvæði um að til þurfi 20% þeirra sem eiga kosningarétt í sveitarfélagi til að knýja fram íbúakosningu er ekki til annars fallið en draga máttinn úr slíkum úrræðum. Til að slík úrræði verði raunverulegur og virkur kostur, sem veiti stjórnvöldum aðhald, þarf hlutfallið að vera mun lægra, til dæmis 10%.

Þessu til viðbótar vill Alda ítreka fyrri ábendingu um að X. kafla sveitarstjórnarlaga um samráð við íbúa skuli gerður að II. kafla og heita Íbúalýðræði. Æðsta vald sveitarfélags er í höndum íbúanna og þar af leiðandi eru þau lýðræðislegu ákvarðanatökuferli sem kveðið er á um í lögnum einnig æðstu ferlin og ættu því að vera tiltekin fremst meðal slíkra ákvæða. Að öðrum kosti mætti fella þau ákvæði inn í nýjan II. kafla um stjórn sveitarfélagsins þar sem ákvæði X. kafla koma á undan ákvæðum núverandi II. kafla.